

Mikael Hidén

HALLINTOVALIOKUNTA 16.3.2018 KELLO 11.15
HE 198/17 vp laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta

En oikein tiedä, mistä asioista konkreettisesti valiokunta on halunnut kuulla valtiosäännön asiantuntijoita. Olen kuitenkin ymmärtänyt, että yleisellä tasolla olisi kyse siitä, minkälaisia kysymyksiä hallintovaliokunnan olisi aiheellista käsitellä perustuslakivaliokunnalle annettavassa lausunnossa, liittyykö hallintovaliokunnan toimialaan mahdollisesti tekijöitä, joilla voisi olla merkitystä perustuslakivaliokunnan arvioidessa sitä, onko perustuslain muutos syytä käsitellä tavanomaisessa menettelyssä vai kiireelliseksi julistaen, ja millä tavoin tiedustelua koskevat lakiehdotukset ovat riippuvaisia perustuslainmuutoksen hyväksymisestä ja mahdollisesta jäämisestä lepäämään yli vaalien. Esitän seuraavassa joitakin tämänkaltaisiin seikkoihin liittyviä näkökohtia ja jos asiassa nousee esiin kysymyksiä, yritän mielelläni vastata.

- - - - -

Kun perustuslakivaliokunta nyt mietintövaliokuntana käsittelee PL 10 §:n muutoehdotusta, on valiokunta tietysti hyvin tietoinen samanaikaisesti eduskunnassa käsiteltävänä olevista tiedustelulakiehdotuksista ja yleisenä lähtökohtana ja tavoitteena ilmeisesti on, että tiedustelulakiehdotusten (lopulta saama) sisältö tulee olemaan sopusoinnussa PL 10 §:n (lopulta saaman) sisällön kanssa. Vaikka tällainen kytkentä samanaikaisesti esillä oleviin substanssilakeihin onkin tosiasiallisesti merkittävä, korostan kuitenkin mielelläni sitä, että perustuslain perusoikeussäännöksen muutosta ei pidä lähestyä yhden tilanteen hoitamiskysymyksenä. Kysymys on perustuslain pitkiä linjoja koskevasta muutoksesta, joka tulee sellaisenaan sovellettavaksi ja tulkittavaksi muuttuvissa tilanteissa ehkä yhtä pitkään kuin nykyinen 10 §:n säännös, jota on muuttamattomana sovellettu yli 20 vuotta. Tämä pitkäjänteisyys merkitsee mm. tarvetta arvioida tiedonvälityksessä ja Suomen turvallisuusympäristön tapahtunutta ja odotettavissa olevaa kehitystä ja sitä, minkälaisia

vaatimuksia se voi asettaa viranomaisten tiedonhankkimisvaltuuksille. Tällaisten arvioiden esittäminen näyttäisi hyvin kuuluvan osin puolustusvaliokunnan ja merkittävältä osin myös hallintovaliokunnan puhemiesneuvoston yleisohjeissa tarkoitettuun toimialaan.

Päätösvalta siitä, käsitelläänkö perustuslainsäätämisjärjestyksessä käsiteltävä laki tavanomaisessa menettelyssä vai kiireelliseksi julistaen, kuuluu täyistunnolle. Perustuslakivaliokunnan tässä kysymyksessä esittämillä kannanotoilla on viimeaikaisessa käytännössä kuitenkin ollut huomattava merkitys. Kannanotto siihen, kumpaa perustuslainsäätämismenettelyä jossain asiassa käytetään, ei juuri kuulu perustuslakivaliokunnalle lausunnon antavien valiokuntien toimialaan. Edellä viitattuihin turvallisuusympäristöä, tiedonvälityksen kehitystä ja viranomaisten tarvitsemia valtuuksia koskeviin arvioihin voi toisaalta tietysti sisältyä myös arvioita ajankohtaisuudesta, lykkääntymisen seuraamuksista jne.

Jos lähdetään siitä, että ehdotetut tiedustelulait (ehkä muutettuina) voidaan katsoa perustuslain mukaisiksi vain jos ehdotettu PL 10 §:n muutos (ehkä muutettuna) samalla säädetään/on säädetty ja jos samalla lähdetään siitä, että poikkeuslakimenettelyä ei tässä yhteydessä käytetä, on selvää, että tiedustelulakiehdotuksia ei saada säädetyiksi, jos PL 10 §:n muutosta ei saada säädetyksi. Jos taas jonkin tiedustelulakiehdotuksen voidaan katsoa olevan sopusoinnussa jo perustuslain nykyisten säännösten kanssa (kuten kai puolustusvoimien suunnalta on jossain haastattelussa esitetty; en ota kantaa näkemyksen oikeellisuuteen), ei ole mitään valtiosääntöistä estettä tällaisen lain säätämiseksi vaikka PL 10 §:n muutosta ei säädettäisikään. Se, että jokin tiedustelulaki voidaan säätää laiksi vain jos PL 10 §:n muutos myös säädetään/ on säädetty, ei nähdäkseni edellytä sellaista aikataulutusta, että perustuslain muutoksen on jo oltava lakina olemassa (siis vahvistettu ja säädöskokoelmassa julkaistu) ennekuin siitä ”riippuvat” tiedustelulait voidaan eduskunnassa hyväksyä. Riittävää on ts. se, että ko. lait vahvistetaan samanaikaisesti (ja julkaistaan säädöskokoelmassa ”hygieniasyistä” niin, että perustuslainmuutos on varhaisemmalla numerolla kuin siitä ”riippuvat ” tavalliset lait) ja niiden voimaantulo on järjestetty joko samanaikaiseksi tai niin, että ko. tavalliset lait tulevat voimaan perustuslainmuutoksen voimaantulon jälkeen. Eduskuntamenettelyn suhteen voidaan nähdäkseni vastaavasti pitää riittävänä sitä, että perustuslainmuutoksen sanamuoto on eduskunnassa lopullisesti hyväksytty ennen kuin päätetään siitä ”riippuvien” tiedustelulakien hyväksymisestä (jolloin siis puhemies menettelyn perustuslainmukaisuutta valvoessaan valvoo sitä, että ko. tiedustelulain sisältö on sopusoinnussa hyväksytyn

perustuslainmuutoksen kanssa).

Juuri todettu vaikuttaa selvältä tilanteesta, jossa perustuslainmuutos on kiireelliseksi julistaen lopullisesti hyväksytty samoilla valtiopäivillä. Ongelmallisempi tilanne syntyy, jos perustuslainmuutos hyväksytään lepäämään yli vaalien. Tällöinkin on ajateltavissa, että perustuslainmuutoksesta ”riippuvat” tiedustelulait hyväksytään ns. teknisenä lepäämäänjättämisenä - perustuslainsäätämisyjärjestyksessä säädettävän lain kohtaloon sidottuina - lepäämään yli vaalien. Jos perustuslainmuutos tulee vaalien jälkeen hylätyksi, raukeavat myös siitä ”riippuvat ” tiedustelulait. Jos perustuslainmuutos hyväksytään, voidaan myös siitä riippuvat tiedustelulait katsoa hyväksytyiksi. Tällaista menettelyä voidaan pitää käytännöllisenä. Tässä tarkoitettu tekniseksi lepäämään jättämiseksi kutsuttu menettely on kuitenkin perustuslain säännösten ulkopuolella kehittynyt käytännön ilmiö, jonka soveltamisalaa ei voida noin vain laajentaa. Minusta kysymys siitä, kuinka laajasti sitä voidaan soveltaa esimerkiksi perustuslainsäätämisyjärjestyksessä säädettävän lakiehdotuksen kanssa suunnilleen samanaikaisesti esillä oleviin, mutta ei varsinaisesti samaan lakikokonaisuuteen (samaan esitykseen) kuuluviin lakiehdotuksiin, vaatii vielä selvittelyä.

.